OVERORDNET BEVARINGSPLAN FOR PRIVATARKIVER
Om utarbeidelsen og noen erfaringer

Vestfoldarkivet utarbeidet i perioden 2005 - 2007 en overordnet bevaringsplan for privatarkiver. Denne planen danner kjernen i bevaringsarbeidet knyttet til fylkets privatarkiver. Valget av det arkivteoretiske grunnlaget utgjorde en vesentlig del av arbeidets første fase. Oppgaven var å finne frem til en metode som bidrar til innsamling av et representativt utvalg av historisk bevaringsverdige nærings-, organisasjons og personarkiver i Vestfold. Til utvikling av metode fikk Vestfoldarkivet økonomisk støtte fra ABM-utvikling. I dag er bevaringsplanen et selvskrevent redskap for å tilstrebe en helhetlig samfunnsdokumentasjon i Vestfold.

Denne artikkelen ble skrevet kort tid etter at bevaringsplanen var ferdigstilt. Her gjøres rede for den arkivteoretiske begrunnelsen for valget av den funksjonsbaserte bevaringsmetoden, samfunnsanalysen og en analysedel med eksempel fra fylkets nordøstre del. Det er lagt til et avsnitt avslutningsvis som gir en kort oppsummering av noen av de erfaringer vi har gjort oss i de årene planen har vært operativ.

1. FORANKRING OG TEORETISK GRUNNLAG

Som en av flere kulturarvinstitusjoner i fylket har Vestfoldarkivet et særlig ansvar for å fortelle historier som gir en fremstilling av regionens fortid og kulturelle egenart.

Tilgjengeliggjøring, forskning i - og formidling av historiske arkiver spiller en sentral rolle i institusjonens oppdrag som produsent, tilrettelegger og formidler av kunnskap og historie. Til grunn for denne satsingen ligger også de signaler som de statlige føringer gir i ABM-meldingen, Kulturmeldingen og Arkivloven[1]. Sentralt her står et utvidet offentlig ansvar for privatarkiver, en samordning av aktiviteter mellom arkiv, bibliotek og museum, samt ønsket om en profesjonalisering av lokalt arkivarbeid.

For hvem bevarer vi arkiver?

En hovedhensikt med å bevare og tilgjengeliggjøre arkiver er at disse skal danne grunnlaget for forskning på ulike nivåer. For en del tiår tilbake var det selvsagt å gå ut ifra at arkivene skulle brukes av forskere i historie. Og den gang var disiplinen historie homogen og mye av forskningen var gjerne rettet mot sentralmaktens politiske historie. I dag er arkivbrukerne en mye mer heterogen gruppe. Historieemnet er blitt diversifisert. Representanter for et stort antall andre akademiske disipliner og ulike slag av hobbyforskere har i større utstrekning søkt seg til kildene i arkivene. Innenfor kulturpolitikken er det i dag en erkjent demokratisk rettighet at alle skal kunne utnytte informasjonsressursene i arkivene. Arkivene er en ressurs for samfunnet, og en del av den samlede kulturarven.[2]

---

[1] St.meld.nr.22 (1999-2000) *Kjelder til kunnskap og oppleving* (ABM-meldingen)
St.meld.nr.48 (2002-2003) *Kulturmpolitikk fram mot 2014* (Kulturmeldingen)
Arkivloven med forskrifter – lov av 4. desember 1992, forskrift av 11. desember 1998. Dette var meldinger som gjaldt da bevaringsplanen ble utarbeidet

[2] Bernt Fredriksson: *Vad skall vi bevara?* Arkiv, samhälle och forskning. 2003:2

Et balansert kildetilfang
Det finnes mange kildebanker til Vestfolds historie. Statsarkivet på Kongsberg tar vare på arkivmateriale etter den lokale og regionale statlige forvaltning. Interkommunalt arkiv på Kongsberg (IKA Kongberg) sikrer arkiver etter 13 Vestfoldkommuner som har rettslig, forvaltningsmessig og kulturell verdi, mens Vestfoldarkivet har i sitt mandat å bevare og formidle Vestfold fylkeskommunes mangesidige aktivitet i Vestfoldsamfunnet. Alt dette er offentlig materiale. Et viktig oppdrag for Vestfoldarkivet er imidlertid også å sørge for at privat sektor og den aktivitet som er skapt og skapes der, blir dokumentert for fremtiden. På den måten forsikrer vi oss mot at vi får en ubalanse i kildetilfanget mellom den offentlige og private sfære. Den overordnede bevaringsplanen for privatarkiver vil derfor bidra til å sikre en helhetlig og systematisk dokumentasjon av samfunnsutviklingen i Vestfold.

En bevaringsplan gir et godt grunnlag for samarbeid mellom institusjoner
En bevaringsplan medfører utstrakt medvirkning av andre aktører på privatarkivfeltet. Dette gjelder både underveis i utarbeidelsen, og i den kontinuerlige oppdateringen. Det er et vesentlig mål at planen forankres ute i fylket blant muséene, historielagene og andre beslektede institusjoner, slik at aktører som har privatarkiver som arbeidsfelt skal føle et eierskap til planen. En bevaringsplan fordrer samhandling mellom institusjoner, og vil være et sentralt verktøy i oppgavefordelingen mellom institusjoner som driver med privatarkivarbeid.

Metode
Hvordan finne frem til en metode som imøtekommer bevaringsplanens målsettinger om å sikre en mest mulig helhetlig dokumentasjon av Vestfolds historie? Hva skal vi ta vare på?

Theodore Schellenberg lanserte på midten av 1950- tallet skillet mellom arkivers dokumentasjons- og informasjonsverdi. Kort sagt går dette ut på at dokumentasjonsverdien dokumenterer arkivskapers historie og funksjonsmåte, mens informasjonsverdien sier noe om arkivets innhold. Det er en nær sammenheng mellom dokumentasjonsverdi og det man i dag i arkivteorien kaller en funksjonsbasert bevaring, hvilket innebærer en vurdering av arkivenes bevaringsverdi på bakgrunn av en analyse av arkivskapernes funksjoner[3].

Terry Cook klargjør skillet mellom arkivteori og bevarings- og kassasjonsteori i en artikkel som tar for seg bevaringsvurderinger.[4] Mens arkivteorien handler om "the nature of records", med andre ord at arkivene er et naturlig produkt av arkivskapers aktiviteter, dreier bevarings-og kassasjonsteorien seg om arkivenes *verdi.* Her gjelder i grove trekk hvilke prinsipper som styrer hvilket materiale som blir ansett for å være bevaringsverdig, mens annet ikke er det. I utgangspunktet er alle arkiver pr. definisjon "bear evidence" av handlinger gjort av en arkivskaper. Men utover det at dokumentene har en ren bevisverdi, er aktivitetenes ulike kontekst eller funksjon som forårsaket at dokumentasjonen ble skapt, det sentrale. Det er dette *en funksjonsbasert bevaringsvurdering* handler om.
Sagt med andre ord innebærer en funksjonsbasert bevaringsvurdering at arkivskapers rolle og oppgave blir retningsgivende for bevaringsverdien, og ikke arkivets konkrete innhold. En funksjonsbasert metode innebærer da at et arkivs bevaringsverdi forhåndsbestemmes ut ifra en kvalitetsvurdering av arkivskapers aktiviteter i (lokal)samfunnet[5]. Metoden tilsier at vi identifiserer viktige samfunnsområder/særtrekk på bakgrunn av en samfunnsanalyse, og at disse samfunnsområdene ønskes dokumentert. Man bruker

[3] "Functional appraisal";en av forkjemperne for denne tilnærmingen er canadiske Terry Cook, tilknyttet Manitoba Universitet, Canada
[4] Terry Cook: *Archival Appraisal and Collection: Issues, Challenges, New Approaches* (1999)
[5] *Rapport fra bevaringsutvalget 2002* – Riksarkivaren: Rapporter og retningslinjer 10

imidlertid gjerne funksjonsbasert bevaringsvurdering som et metodisk utgangspunkt, og innholdsbasert bevaringsvurdering som et korrektiv.

Hvordan gjøre en funksjonsbasert analyse i Vestfold? På hvilken måte vurderer vi en aktørs verdi? Hvilke **kriterier** blir viktige for oss i denne analysen? I denne prosessen må man være bevisst på at de arkivsamlingene man ender opp med skal gjenspeile et vidt spekter av menneskelig aktivitet. Som arkivarer er vi forpliktet til å sørge for at arkivene speiler alle samfunnsverdier.[6]

Hvordan overføre teorien i praksis i vårt prosjekt? Cooks makrotilnærming tilsier at institusjoner eller organer har fått tildelt et formelt mandat eller et sett funksjoner, og blir på den måten et filter eller speil for sosiale trender, aktiviteter, behov og ønsker som råder i samfunnet i en gitt periode. Det er nettopp dette mandatet eller oppdraget man i den funksjonsbaserte tilnærmingen fokuserer på, og som i sin tur skaper dokumentasjon av verdi som bevares.

Det å vektlegge arkivskaperes funksjoner i bevaringsstrategien bringer frem et sentralt spørsmål. Hvem bestemmer hva eller hvilke områder som bør dokumenteres?[7]
Definisjonen av disse nevnte kjennetegnene kan hentes fra ulike kilder. Terry Cook nevner tre: arkivskaperen, arkivbrukeren og arkivaren. Uten å gå for langt inn i hans argumentasjon her, sier Cook kort: **arkivskaperen** står nærmest kildene og de funksjoner og aktiviteter som genererer dem, og kan følgelig (kontinuerlig) velge ut de kildene som er av størst verdi for fremtidig bevaring. I følge Cook forutsetter dette en ganske stabil, oversiktlig og enkel organisasjon med klare institusjonsspesifikke funksjoner. Dette er forutsetninger som i liten grad gjelder for de fleste institusjoner i de siste 20-30 årene. Skulle disse forutsetninger allikevel være innfridd, vil faren for at viktig materiale blir kassert være til stede. En arkivskaper (eier/direktør) vil alltids kunne sørge for å fjerne "ubehagelig" dokumentasjon som kan sette virksomheten i et dårlig lys. Noe som videre klart eliminerer arkivskaperen som verdifastsetter er når man står overfor de mange herreløse arkivene.

Det at **arkivbrukerens** behov skal være retningsgivende for hva som blir tatt vare på, er en ikke ukjent tankegang. Kort sagt: kan forskeren bruke materialet, har det verdi. Og motsatt; er en viss type materiale lite etterspurt, kan det kasseres. En empirisk eller pragmatisk tilnærming i forhold til verdifastsettelse basert på brukernes etterspørsel mener Cook fører til at behovene til de forskerne "som roper høyest" blir dekket. Dette vil føre til et fragmentert, tilfeldig og ukoordinert resultat. Å se helt bort fra brukernes behov blir allikevel ikke riktig. Kildenes sekundærverdi må vi naturligvis ha med oss i bevaringsarbeidet.

En tredje instans som kan bidra til å fastsette dokumentasjonens verdi, er **arkivaren.** Med sin kulturhistoriske kompetanse er arkivarens rolle å se *helheten*; å vokte vår felles hukommelse gjennom å reflektere samfunnets verdier i de arkivene vi tar vare på. Her trengs våkne arkivarer som kan se dokumentasjonens verdi på veien fra å ha praktisk nytteverdi til å ende opp som en historisk kilde. Gjennom sin kunnskap om den historiske utviklingen vil arkivaren kunne avdekke rådende verdier, trender og særtrekk samtidig som kildene ble/blir skapt, og overføre disse til bevaringsstrategier og metoder. Disse samfunnsverdiene skal videre bestemmes ut ifra generelle, funksjonelle kjennetegn; på

[6] Terry Cook (1999)

[7] Den funksjonsbaserte teorien fokuserer på et organs mandat eller oppdrag, og videre på de aktiviteter /handlinger dette mandatet resulterer i. Og litt forenkelt sagt; ser man at disse handlingene vil få "long-term importance", bør dokumentasjonen tas vare på for fremtiden (Cook, 1999).

samspillet mellom sosiale strukturer, funksjoner og samfunnsborgere. Det er handlingens verdi, i sin kontekst, som er bestemmende, ikke kilden i seg selv.

Som arkivarer besitter vi en "rett" til å bestemme hva som skal bringes videre av skriftlig dokumentasjon til fremtidige generasjoner. Slik pålegges denne gruppen et rimelig stort, samfunnsmessig ansvar. Det blir arkivarene som bestemmer hva som skal glemmes, gjøres synlig, det blir vårt ansvar å sørge for at visse klasser, minoriteter, områder/regioner, kvinner og grupper som tidligere har blitt bevisst/ubevisst strøket ut av historien, inkluderes i vår bevaringspolitikk.[8]

Vår analyse må kunne beskrives som en makrotilnærming der man, ved hjelp av lokal- og regionalkunnskap, vurderer omfang, egenskaper og viktighet av en rekke aktører/virksomheter. Vi gjør en samfunnsanalyse der vi identifiserer viktige samfunnsområder/særtrekk for et avgrenset område sosialt, kulturelt, politisk, religiøst og økonomisk. Etter en skjønnsmessig vurdering bevares arkivet hvis arkivskaper var/er viktig for en beskrivelse og analyse av lokalsamfunnet hvor arkivskaper opererte. Viktige kjennetegn vil for eksempel være virksomhetens størrelse målt i antall ansatte. En hjørnestensbedrift som berørte mange liv, og som følgelig var et viktig felles referansepunkt i et lokalsamfunn. En bedrift eller organisasjon som eksisterte over lang tid. En virksomhet som representerer et fagområde som har vært gjenstand for politisk oppmerksomhet, for eksempel norsk treforedlingsindustri. Videre vil et kjennetegn være at arkivskaper hadde et indirekte sosialt siktemål; virksomheten bygde boliger for ansatte, besørget skolegang, ga (bolig)lån til ansatte m.v. Et annet kriterium kan være en virksomhet lokalisert i Vestfold som er av en viss nasjonal betydning. Andre relevante kjennetegn vil bli presentert etter hvert i analysedelen.

Denne makrovurderingen utgjør første fase – men hvis nødvendig, tyr man så til en mer fokusert bevaringsvurdering ved å gå inn i arkivene. En funksjonsbasert bevaring vil nemlig ikke alltid være tilstrekkelig.

Det norske organisasjonsliv har alltid hatt en sentral rolle med hensyn til å utfylle, utfordre, korrigere og påvirke myndighetenes politikk. Å sikre dokumentasjon etter frivillige organisasjoner, som har spilt en viktig rolle i utviklingen av det norske demokratiet og den norske velferdsstaten, er helt nødvendig. Tallet på frivillige organisasjoner er høyt, og nordmenn er blant de i Europa som er mest aktive i organisasjonsarbeid. I gruppen frivillige organisasjoner inkluderes også politiske partier. Å anvende en funksjonsbasert metode på området organisasjoner, kan umiddelbart synes noe mindre selvsagt enn opp mot næringslivet. Organisasjonene er i stor grad *ensartet,* og blir vanskelig å rangere med hensyn til verdi. For kan man si at for eksempel Vestfold Røde Kors er mer viktig enn Nasjonalforeningen for folkehelsen, avdeling Vestfold? Har ikke Tjøme Sanitetsforening like stor betydning som Slagen Sanitetsforening? Men å si at det ikke lar seg gjøre å bruke funksjonsbasert tilnærming på organisasjonene, blir heller ikke riktig. For vi vil se at det finnes organisasjoner som har et spesielt mandat som setter disse i en særstilling i et område, eller organisasjoner som gjennom sitt formål har stor betydning for mange i rollen som forkjemper for å fremme for eksempel faglige og økonomiske interesser.

[8] Nå skal det ikke se ut som om arkivinstitusjonene har eneansvar for å bringe videre samfunnets hukommelse. Det finnes også andre samfunnsinstitusjoner som har et ansvar. Arkiv er et av flere verktøy samfunnet tar i bruk for å skape, holde ved like og dele hukommelse. Andre medansvarlige er for eksempel muséer og bibliotek: Gudmund Valderhaug. "*Om makt og avmakt i arkiva"*

2. SAMFUNNSANALYSE – HISTORISK RISS

Metoden fordrer på den ene siden en samfunnsanalyse der vi innhenter kunnskap om den historiske utviklingen i Vestfold, en sentral del av metoden er videre å kartlegge hvilke arkiver som allerede finnes i depot[9].

En bevaringsplan vil være et viktig redskap når man skal definere oppgaver og foreta en arbeidsdeling mellom ulike depotinstitusjoner i et område. Grunnen til at vi velger å innhente kunnskap om samfunnsutviklingen først, er ønsket om ikke å miste viktige samfunnssektorer/felter når vi tilstreber å sikre en helhetlig dokumentasjon. Begynner man først å definere hvilke oppgaver/temaer den enkelte depotinstitusjon skal ha ansvar for, kan dette føre til at vi lager "dokumentasjonshull". Vi risikerer med andre ord at vi ikke fanger opp alle særtrekk, viktige sektorer m.m. Ved å få kunnskap om historien først, finner vi ut hva vi vil ha. Deretter kommer arbeidet med å definere bevaringspolitikk og arbeidsdeling mellom institusjoner som har privatarkiver som sitt arbeidsfelt.

Kjenner vi Vestfold?

En kartlegging av den historiske utviklingen består i å styrke egenkompetansen gjennom sekundærlitteratur som bygdebøker, årbøker, lokale tidsskrifter, statistikker og ulike kulturhistoriske fremstillinger. Videre foreligger det mange plandokumenter og utredninger om næringslivet både på kommunalt og fylkeskommunalt plan. Denne typen utredninger gir viktige bidrag til dokumentasjon av nyere tid.

Å arbeide med en bevaringsplan innebærer utstrakt kontakt med andre som har kompetanse på lokal- og regionalhistorie og samfunnsliv. Denne kontakten er ikke bare viktig under selve utarbeidelsen av planen, men vil også være av stor betydning når man senere skal iverksette innsamlingsstrategier. Muséene[10] i Vestfold har naturlig nok stor kunnskap om sitt lokalområde. Videre har muséer gjerne tidligere foretatt ulike kartlegginger som man kan dra nytte av. For Vestfolds del har det fylkeskommunale prosjektet *Industrielle kulturminner i Vestfold* gitt et vesentlig bidrag til kunnskap om fylkets industrihistorie[11]. I prosjektet har man kartlagt lokal industri, og så langt det har vært mulig, gitt en oversikt over tilgjengelige kunnskapskilder som arkivmateriale, fotosamlinger m.m. Det er også en selvfølge at man drar veksel på de kunnskapene som finnes innen historielagsbevegelsen.

En bevaringsplan for et større geografisk område krever flere *referansegrupper*. Disse gruppene bør bestå av representanter fra muséer, historielag, lokalhistorikere for øvrig, kulturetaten i kommunene, samt NHO og gjerne representanter fra fylkets LO.

Strukturere informasjonen

Når man har innhentet tilstrekkelig med lokalkunnskap, gjelder det å samordne og strukturere informasjonen. Til dette formålet har vi brukt et skjema, der nærings- og organisasjonskategoriene plasseres i en venstrekolonne, mens arkivskapertypene defineres i øverste rad. Betegnelsene i venstre kolonne er basert på Asta-kategoriene, da en sentral del av metoden går ut på å sammenholde

---

[9] Vestfoldarkivet dro nytte av ABM-utviklings "Kartleggingsprosjekt om bevarings- og formidlingssituasjonen for lokalt og regionalt kildemateriale" 2005-2007

[10] Larvik Museum, Hvalfangstmuseet, Slottsfjellmuseet og Avd. for nyere tid

[11] Prosjektets arbeidsgruppe bestod av deltakere fra fylkeskommunens kulturminnevernavd., Vestfoldarkivet, Museumsrådet i Vestfold, NHO, LO og Fortidsminneforeningen, avd. Vestfold. Prosjektet involverte i tillegg fylkets muséer, historielag og kommuner.

samfunnsanalysen med arkivkartleggingsresultatet for Vestfold. Informasjonen i skjemaet må tilrettelegges slik at denne enkelt kan sammenholdes med typen av privatarkiver som allerede er i depot i fylket.

Kategorier/områder	Virksomhet	Organisasjon	Institusjon	Person	Merknad
Jordbruk					
Skogbruk					
Fiske, fangst og oppdrett					
Produksjon av næringsmidler og drikkevarer					
Produksjon av tekstiler					
Produksjon av trelast					
Etc.					

Geografisk tilnærming

Når man skal gripe an et større område, blir spørsmålet hvordan man skal dele dette inn i håndterbare enheter. For Vestfolds del valgte vi å dele inn fylket som man tradisjonelt har gjort det; dvs. i grove trekk nordfylket – de større kystbyene – midtre Vestfold - indre Vestfold – søndre Vestfold. Denne inndelingen er ikke konsekvent i den forstand at så vel nordfylket som midtre Vestfold for eksempel også består av noe kyst. Et annet kriterium har vært å bruke de inndelinger historikere o.a. har gjort i tidligere fremstillinger (lokalhistorisk litteratur). Sist men ikke minst er det av hensyn til referansegruppene viktig at det geografiske området som behandles ikke er for stort. De fleste i referansegruppen har lokalkunnskap, dvs. de kjenner best til forhold i og omkring egen kommune. I dag består Vestfold av 14 kommuner, mot 27 på 1960-tallet. I arbeidet med å gå gjennom sekundærlitteratur, har vi stort sett valgt å benytte de gamle kommuneinndelingene. Dette fordi mye av den lokalhistoriske litteraturen, og da spesielt bygdebøkene, sammenfaller med de gamle kommunene. For eksempel ble Sandar kommune slått sammen med Sandefjord i 1968. Sandar har imidlertid en egen bygdebokserie, og er en typisk jordbruksbygd tett inntil byen. Sandefjord og Sandar får hvert sitt skjema (som over), men vil i referansegruppen bli behandlet sammen.

Før den respektive referansegruppen ble kalt inn, ble samfunnsanalysen for det enkelte området sendes ut i god tid til gruppens medlemmer. Skjemaet dannet grunnlaget for diskusjon – og tanken var at referansegruppen på møtet skulle kommentere, korrigere og supplere våre "iakttagelser". Samme referansegruppe vil være aktuell å kalle inn igjen når man i neste omgang ønsker å sette i gang innsamlingsstrategier.

3. ARKIVKARTLEGGINGEN

Våren 2005 ble det i regi av ABM-utvikling satt i gang et nasjonalt kartleggingsprosjekt om bevarings- og formidlingssituasjonen for lokalt- og regionalt kildemateriale. Kartleggingen var varslet i Stortingsmelding nr. 22 (ABM-meldingen), der hensikten var å samle inn grunnlagsmateriale til en situasjonsrapport "om

vern og formidling av privatarkiv og tradisjonsmateriale av lokalt og regionalt opphav"[12]. Vestfoldarkivet brukte resultatene av arkivkartleggingen i utarbeidelse av bevaringsplanen. Kartleggingen ga en bestandsoversikt; hvilke typer arkiver og samlinger som er bevart i ulike bevaringsinstitusjoner, og hvilke samfunnsfunksjoner og geografiske områder materialet dokumenterer[13]. Kartlegginger/bestandsanalyser vil kunne brukes i sammenheng med arbeidsdeling mellom institusjoner; dette gjelder så vel innenfor en region som mellom regionalt og nasjonalt nivå. Arbeidsdeling i forhold til hvilke institusjoner som skal ta vare på hvilke type arkiver i et gitt område er en naturlig del av bevaringsplanarbeidet og en vesentlig bestanddel i en helhetlig organisering av privatarkivarbeidet.

Bevaringsinstitusjoner i Vestfold

Det var Vestfoldarkivet som stod for kartleggingen av privatarkivsituasjonen i Vestfold. Vestfold er landets minste fylke, og følgelig ble det en overkommelig oppgave å foreta kartleggingen her. Etter å ha satt opp en liste over 65 potensielle bevaringsinstitusjoner, endte vi opp med 35 institusjoner som bevarer privatarkiver, fordelt på historielag, bygdetun, muséer, bibliotek og arkivinstitusjoner. Bare fem institusjoner hadde registrert sin arkivsamling i Asta. Det var imidlertid en fordel at disse fem institusjonene representerte den største arkivmengden i fylket. For de øvrige bevaringsinstitusjonene foregikk registreringen av arkivskapere og arkiv på et overordnet nivå. I hovedsak gikk det på arkivskapertype, arkivets ytterår, ordningsgrad, typologiske fakta samt opplysninger om oppbevaringsforhold. Vi hadde med andre ord ulike detaljeringsnivåer på registreringen i fylket, men igjen, størsteparten av materialet i Vestfold lå i Astabaser, hvilket indikerer at mye av materialet var godt beskrevet.

4. ANALYSEDEL

Hva bør dokumenteres? Hva er allerede tatt vare på?

Samfunnsanalysen har gitt oss et bilde av hvilke særtrekk, enten knyttet til næringsliv, organisasjoner, enkeltpersoner eller annet som har hatt spesiell betydning lokalt, regionalt og/eller nasjonalt i et gitt område. Nå gjenstår det å sette denne kunnskapen opp mot hvilke sektorer / områder som faktisk er bevart i depotinstitusjoner i Vestfold; eller andre steder[14].

Hensikten med å bruke Astakategoriene i samfunnsanalysen var at man på en grei måte skulle kunne søke opp næringskategorier og organisasjonskategorier i kartleggingsbasen. Ved å sammenholde nærings- og organisasjonskategoriene i samfunnsanalyseskjemaene med kartleggingsresultatet, er det mulig å registrere samsvar/ikke-samsvar mellom "lov og lære".

Utprøving av metode; eksempel fra fylkets nordøstre del

Grevskapet Jarlsberg omfattet den nordlige delen av Vestfold; fra Drammen i nord til Stokke i sør. Grevskapet var delt i to sorenskriverier; nordre og søndre. Nordre - Jarlsberg sorenskriveri bestod av bygdene Hof, Botne, Sande, Strømm, Skoger og Våle samt ladestedene Holmestrand og Svelvik.

Nordøstre del av Vestfold som det skal gis noen eksempler fra her, omfatter kommunene Svelvik, Sande og Holmestrand. I 1964 ble Strømm og Botne kommuner innlemmet i henholdsvis Svelvik og Holmestrand. Samme år ble Skoger slått sammen med Drammen, og samtidig innlemmet i Buskerud.

---

[12] St.meld. nr. 22 (1999-2000) *Kjelder til kunnskap og oppleving*. Om arkiv, bibliotek og museum i ei IKT-tid og om bygningsmessige rammevilkår på kulturområdet, s. 109

[13] Samdok-prosjektet utarbeider nå en metodikk for bestandsanalyser – disse analysene vil i stor grad kunne erstatte fremtidige arkivkartlegginger

[14] Arkivkartleggingen viser at det oppbevares arkivmateriale produsert av arkivskapere i Vestfold i bevaringsinstitusjoner utenfor fylket.

Området i nordøstre del av fylket består av jordbruksbygder, en lang kyststrekning og to mindre byer; Svelvik og Holmestrand.

Et kort, historisk tilbakeblikk
Frem til ca. midten av 1800-tallet livnærte befolkningen i denne delen av fylket seg av naturens egne ressurser; jorda, skogen og hjemmefisket. Etter hvert ble sjøfart og skipsbygging den viktigste næringen. Det var trelasthandelen som dannet grunnlaget for både Svelvik og Holmestrands tilblivelse. For Svelviks del var det skipsfarten til Drammen og stedets betydning som laste-, losse- og opplagsplass og vinterhavn for det gamle drammenske næringslivet som stod sentralt. Drammen, som var landets største trelastby, måtte flytte sin havn til Svelvik i vintermånedene på grunn av isen[15]. Det ga store utviklingsmuligheter for Svelvik; her ble blant annet etablert mange gjestegiverier og livlig handel ble en naturlig effekt. Skipsbyggingen var svært viktig etter 1850 og utover. Men i 1890-årene ble seilskipsfarten utkonkurrert og skipsbyggingen gikk dramatisk ned. Svelvik som opplagshavn som følge av isen, ble heller ikke lenger aktuelt. På 1900-tallet utvikler den lille byen seg til et stabilt industrisamfunn med stort behov for arbeidskraft. I de siste 20-25 årene har servicenæringen i større grad tatt over for industrien, og mange arbeider i dag utenfor kommunen. Holmestrand var et viktig utskipingssted for tømmer, og byen hadde sin glanstid i seilskutetiden. Skutefarten ga ringvirkninger for hogst og tømmertransport, sagbruk, skuteverft og handel. Men med dampskipenes anmarsj, var storhetstiden knyttet til sjøfart over. Senere overtok andre næringer; noen av de viktigste arbeidsplassene må sies å være dampsaga, melkefabrikken og aluminiumsfabrikken[16].

Næringsliv
For de områdene som behandles her; Svelvik, Strømm, Sande, Holmestrand og Botne, sier samfunnsanalysen følgende om dominerende *næringsområder:*

- Sjøfart (trelasthandel) og sjøfartsrelaterte næringer (Svelvik, Strømm og Holmestrand)
- Produksjon av tekstiler (Svelvik, Strømm)
- Produksjon av papirmasse, papir (Svelvik, Sande)
- Aluminiumsindustri (Holmestrand)
- Produksjon av meierivarer (Holmestrand)
- Produksjon av trelast og trevarer (Holmestrand, Botne, Sande)
- Hagebruk/fruktdyrking (Svelvik, Strømm, Sande)
- Jordbruk (Sande, Botne)

Dette er næringer som har gitt grunnlaget/dels vært avgjørende for utviklingen av stedene over. Næringsområdene skisserer da også utviklingen fra samfunn helt dominert av sjøfart og trelasthandel, til større industrisamfunn.

Med unntak av aluminiums-, og næringsmiddelindustrien i Holmestrand, representerer de ulike næringssektorene flere arkivskapere.

Organisasjoner:
Når det gjelder organisasjoner, er følgende *organisasjonstyper* sentrale i følge samfunnsanalysen:

- Sjømannsforeninger
- Fruktsalgslag – havebruksforeninger

[15] Svelvik og Strømmen lå ved Drammensfjordens smaleste punkt.
[16] I dag er Hydro Aluminium byens store hjørnestensbedrift.

- Foreninger relatert til landbruksnæringen (der jordbruksnæringen dominerer)
- Organisasjoner knyttet til tekstilindustrien
- Organisasjoner knyttet til papirindustrien
- Organisasjoner knyttet til aluminiumsindustrien

Vi ser her at organisasjonstypene har sin parallell i næringskategoriene. Dominerende næringer har naturlig nok sine aktive organisasjoner og foreninger.

Personer/familier:
Selv om bevaringsplanen har hovedfokus på nærings- og organisasjonsliv, var det i enkelte lokalsamfunn familier og/eller enkeltpersoner som spilte en sentral rolle. Dels kunne dette være personer som hadde tilknytning til stedets dominerende næringer, dels andre markante personligheter innen for eksempel kultur og politikk. For vårt område gjelder særskilt:

- Rederfamilier (Svelvik, Strømm og Holmestrand)
- Intellektuelle, kunstnere

For dette området dreier det seg om rederfamilier som hadde en dominerende plass på flere arenaer i samfunnslivet. Her er det ikke snakk om arkiver etter selve rederivirksomheten (det vil ligge inn under næringer), men privatarkiver av personlig art/"familiedokumentasjon". Denne typen dokumentasjon vil nok være i gråsonen mellom kategoriene nærings- eller personarkiv.

Mange intellektuelle var også dominerende i sin samtid. I Svelvik var for eksempel Dr. Lindseth og apoteker Knutzon engasjerte personer som mellom andre hadde Bjørnstjerne Bjørnson og Per Sivle som omgangsvenner. Holmestrand har fostret store kunstmalere, musikere og forfattere; komponisten Agathe Backer Grøndal, malerinnen Harriet Backer, maleren Søren Onsager, forfatterne Nils Kjær og Olav Duun.

Lokale, unike aktører
Foruten at samfunnsanalysen sier noe om de dominerende sektorene i sitt område, viser den også de vi kan benevne som enestående eller *lokale, unike aktører*[17]. Dette er mindre virksomheter og organisasjoner som altså ikke føyer seg inn i de større sektorene; det finnes kun én av dem i et lokalmiljø. De fleste av dem er imidlertid av nasjonal betydning i form av enten å være landets eneste i sin bransje eller i kraft av å være en sentral aktør på det nasjonale markedet.

Eksempler på slike:

- Jenssen madrass, Svelvik
- Kunstsmultfabrikk, Svelvik
- Krøllhårfabrikk, Svelvik
- Adax, Svelvik
- Såpefabrikken, Holmestrand
- Limfabrikken, Holmestrand
- Hermetikkindustrien (Brislingfabrikk), Holmestrand
- Den Jarlsbergske Frimenighet
- Nordlandslaget

[17] Ikke enkeltpersoner

Sektorkommentarer og strategier
Arkivkartleggingen for nordfylkets østre del viste at følgende institusjoner *innen fylket* oppbevarer privatarkiver for dette området:

- Svelvik kommune
- Sande Historielag
- Vestfoldarkivet
- Nord-Jarlsbergmuséene
- Holmestrand Museum
- Botne Historielag

Hvor god var så dokumentasjonsgraden for de samfunnssektorer som ønskes dokumentert?

Næringsliv - sektorkommentarer
I det følgende gis kommentarer til noen av næringssektorene på bakgrunn av sammenligning mellom samfunnsanalyse og arkivkartleggingsresultat.

Sjøfart/sjøfartsrelaterte næringer: Kartleggingen viser at vi ikke har arkivmateriale i depot knyttet til denne sektoren. I og med at steder som Svelvik og Holmestrand i stor grad er bygd opp omkring denne næringen, er det følgelig klart at relevant dokumentasjon må søkes etter. Her kan man jo spørre seg om det i det hele tatt finnes arkivmateriale av privat karakter. En del dokumentasjon vil finnes i offentlige arkivinstitusjoner; så vel Riksarkivet som Statsarkivet i Kongsberg vil kunne fremskaffe materiale som sier noe om sjøfartsnæringen i Holmestrand for eksempel.

Her bør det gjøres nærmere undersøkelser i forhold til på hvilken måte sjøfarten gjorde seg gjeldende. Hva kan vi forvente å finne ut ifra dette? Skipsbygging/skipsverft, redervirksomhet (redere/kjøpmenn). De fleste rederne var jo ikke bare knyttet til sjøfartsnæringen. De var gjerne også eiendomsbesittere og kjøpmenn i tillegg. Skippere og styrmenn er en annen gruppe her.

Tekstilproduksjon: Det eneste området i Vestfold hvor produksjon av tekstiler i større skala har funnet sted. Ullvarefabrikkene på Berger (1880) og i Fossekleiva (1889) bestod av vaskeri, farveri, spinneri og veveri. Virksomheten endret radikalt stedet Berger, som fra før av kun besto av en gård (Berger) og noen husmannsplasser. På det meste sysselsatte disse fabrikkene mellom 250 og 300 personer. Arkivene etter fabrikkene og tilhørende organisasjoner er ordnet og katalogisert, og befinner seg på Berger Museum.

Det er jobbet systematisk med den historiske dokumentasjonen på Berger i mange år, i dag i regi av Vestfoldmuseene. Arkivene er ikke komplette, men er allikevel av en viss størrelse. Imidlertid holder man på å få orden på arkivet etter en annen trikotasjefabrikk som også lå på Berger, dette ordningsarbeidet følges faglig opp av Vestfoldarkivet.

Foruten Berger, var det også tekstilindustri på Tørrkopp og Ebbestad. Er det mulig å finne spor etter denne virksomheten? Det vil i tillegg bli gjort noe arbeid med å få klarlagt om det finnes dokumentasjon etter en ullvarefabrikk som lå i Sande, anlagt av Stibolt som i sin tid etablerte Sande Tresliperi. Ullvarefabrikken sysselsatte omkring 30 mennesker.

Papirproduksjon**:** Produksjon av papir og papirmasse er et annet kjennetegn på nordøstre Vestfold. Kartleggingsresultatet viste at denne sektoren var delvis godt dokumentert i depot. Sande Tresliperi A/S ble lagt ned omkring 1980, mens virksomheten ved Sande Paper Mill A/S ble avviklet omkring 2001/2002. Arkivene etter disse to fabrikkene er i depot i Vestfoldarkivet. Svelvik Papirfabrikk er en

annen sentral aktør i papirbransjen i nordre Vestfold. Fabrikken ble anlagt i 1913 og nedlagt i 1981. 68 års drift har nødvendigvis akkumulert en god del arkivmateriale.

Det blir viktig å få inn siste del av arkivmaterialet etter Sande Paper Mill A/S. Dette innebærer dokumentasjon fra 1996 frem til avviklingstidspunktet. Når det gjelder papirvirksomheten i Svelvik, må man prioritere innsamlingen av arkivmateriale i den forbindelse. Et søk i kartleggingsbasen forteller at IKA Kongsberg oppbevarer noe materiale etter virksomheten. Etter å ha kontaktet IKA Kongsberg får vi høre at materialet havnet i depot på Kongsberg i forbindelse med overføring av Svelvik kommunes arkiv[18]. Det viser seg imidlertid at det som er tatt vare på er 2,5 hyllemeter med "kaos" – ingen protokoller er bevart. Så her haster det med å gjøre arkivundersøkelser i Svelvik. En arbeidsdeling på området må avklares med IKA Kongsberg.
Næringsmiddelproduksjon**:** Sentral her er melkefabrikken i Holmestrand som var en stor arbeidsplass ved siden av Nordisk Aluminium (se nedenfor) fra 1902 til en gang ut på 1950-tallet. Melkefabrikken er "et begrep" i Holmestrand og omegn.
Finnes det arkiver etter fabrikken? Hvis ikke, er et alternativ muntlig innsamling.

Aluminiumsindustri**:** Igjen en sektor med én stor virksomhet, lokalisert i Holmestrand. Begynte i 1917 som Nordisk Aluminiumsindustri A/S – medio 1980 kjøpte Norsk Hydro fabrikken. Kartleggingen viser høy dekningsgrad i depot– av den enkle grunn at materialet etter hjørnestensbedriften ble avlevert til Vestfoldarkivet på begynnelsen av 2000-tallet.

Trelastproduksjon**:** Sagbruksdrift – dampsag og høvlerivirksomhet. En viktig arbeidsplass i Holmestrand – "Dampsaga"; i siste del av 1800 og frem til 1913. Også i Sande var det sagbruksvirksomhet; Galleberg bruk. Svelvik Treindustri ble anlagt på 1930-tallet. Dette var en forholdsvis stor arbeidplass. Trelastnæringen er dårlig dokumentert.

Hagebruk/fruktdyrking**:** Samfunnsanalysen viser at hagebruk/gartnerier og frukt- og bærdyrking var en dominerende næring i området fra Svelvik til Sande. Dessuten var produktene kjent for å være av meget god kvalitet. Kartleggingen viser imidlertid at ingen dokumentasjon finnes i depot *i Vestfold* knyttet til denne aktiviteten. Vestfold har en betydelig produksjon innen hagebruk. Målt i antall dekar produksjonsareal, er fylket landets største produsent av grønnsaker (22 %), nest størst av poteter (12,3 %), andelen av landets bærproduksjon ligger på 11,7 %, mens fruktdyrkingen utgjør 7,4 %. Denne sektoren bør prioriteres med hensyn til å sikre dokumentasjon. Spørsmålet er hvor mye som er bevart av arkiver på disse gårdene. Et større intervjuprosjekt kunne være et godt alternativ for å få dokumentert denne aktiviteten.
Jordbruk**:** Jordbruket var for så vidt en viktig næringsvei de fleste steder, men for Sande og Botne sin del, var vel jordbruket den næringen som sysselsatte flest. Det er neppe mye dokumentasjon etter små- og mindre bruk, men forhåpentligvis finnes det noen arkiver etter de største gårdene. Berger gård (eid av Jepsen-familien), er tatt vare på av Berger museum. Arkivet er kvalitetsmessig rimelig bra. For de områdene hvor jordbruksnæringen var sentral, blir det også viktig å sørge for å samle inn landbruksrelaterte organisasjonsarkiver. Denne typen dokumentasjon vil også kunne si noe om vilkårene knyttet til de mindre brukene.

Organisasjoner
Arkivkartleggingen viser at dekningsgraden for organisasjoner for nordfylkets østre del er forholdsvis lav. Det finnes riktignok dokumentasjon etter fagforeninger knyttet til tekstil- og aluminiumsindustrien – og

[18] Svelvik kommune er én av 11 kommuner i Vestfold som er medlem av interkommunalt arkiv på Kongsberg. (IKA Kongsberg)

materialet er sikret i depot. Dette er dokumentasjon som er viktig å ta vare på for å sikre en best mulig balanse mellom "stemmene" fra henholdsvis arbeidsgiver- og arbeidstakersiden. Den Jarlsbergske Frimenighet må sies å være en unik organisasjon i området; dette var en slags "utbrytergruppe" sterkt preget av haugianismen. Det ble dannet en sekt på den tiden da skolens pensum ble sekularisert – og egen kirke og egne skoler ble etablert. Frimenigheten eksisterer fortsatt, ikke bare i området denne undersøkelsen omfatter, men også i Ramnes og Våle. Dokumentasjonsgraden til sistnevnte organisasjonstype er lik null. Her må innsamlingsstrategi legges opp. En annen unik organisasjon er "Nordlandslaget". Bakgrunnen for etableringen av laget var følgende: Det utviklet seg etter hvert et stort behov for arbeidskraft i de fremvoksende industrisamfunnene. I Svelvik var det spesielt papirindustrien som måtte iverksette ekstraordinære tiltak for å dekke arbeidskraftbehovet. I 1965 annonserte virksomheten etter folk nordpå. Resultatet ble at hele 43 familier fra Bø i Vesterålen flyttet til Svelvik. En såpass stor gruppe med innflyttere satte nok sitt preg på det vesle lokalsamfunnet, og det gikk ikke lang tid før foreningen "Nordlandslaget" ble stiftet. Dokumentasjon etter denne litt spesielle organisasjonen finnes ikke i depot, noe som tilsier at man bør legge opp en innsamlingsstrategi. Det siste gjelder også for foreninger knyttet til for eksempel sjøfart og fruktdyrking.

Personer/familie

Dekningsgraden for de personene som samfunnsanalysen fremhever, er lik null. Om det finnes dokumentasjon av privat karakter etter større rederfamilier, finnes denne kanskje blant arvingene. Det samme kan for så vidt også gjelde for kunstnere og intellektuelle. Om denne gruppen vil det imidlertid også være naturlig å søke opplysninger i nasjonale institusjoner som Nasjonalbiblioteket, Riksarkivet, Nasjonalmuséet for kunst, arkitektur og design m.fl. for å se om det allerede finnes bevart arkivmateriale.

Fra det spesielle til det generelle

Etter at man har funnet dokumentasjonsgraden for hver sektor, gjelder det å sørge for at de dominerende sektorene som allerede er delvis dokumentert, blir så komplette som mulig. Videre må man legge opp innsamlingsstrategier for de sektorer som for tiden ikke er dokumentert. Dette må skje i samarbeid med lokale aktører som representanter for næringsliv, kommuner og lokalhistorikere og andre relevante bevaringsinstitusjoner. Det må også utarbeides innsamlingsstrategier for unike arkivskapere.

Bruk av minneinnsamling

For alle sektorer der dokumentasjonsgraden er tilnærmet lik null og som av ulike årsaker heller ikke har generert arkivmateriale, vil innsamling av muntlige kilder bli vurdert som strategi. Men det å gjøre intervjuer vil også være aktuelt der dokumentasjonen er mangelfull. For eksempel kan noen arkiver dekke kun en liten periode av en virksomhets eksistens, mens andre arkiver igjen kan bestå av én eller noen få serier. Dette kan gi et skjevt bilde av virksomheten, og bør rettes opp ved å supplere med muntlig kildetilfang.

Arkivskapere med høy informasjonsverdi

Foruten de sektorene som er typiske og/eller unike for et område, finnes det også en rekke næringsområder og organisasjoner som finnes "overalt", men *som i kraft av type virksomhet har stor informasjonsverdi knyttet til eget lokalsamfunn*. Det siktes her til arkivskapere som bidrar med kunnskap/informasjon ut over egen virksomhet. Som eksempel på sektorer som har høy grad av informasjonsverdi kan nevnes bankvesen, arkitektkontorer, aviser/media og forsikring. Også en rekke organisasjonstyper vil gå inn i denne kategorien: handelsstandsforeninger, industri- og håndverksforeninger, organisasjoner relatert til landbruksnæringen, sanitetsforeninger, velforeninger,

politiske partier og organisasjoner knyttet til partivirksomhet.[19] I denne sektoren snakker man ikke om representativitet. Her gjelder det å få samlet inn flest mulig arkiver.

Det generelle nivået/arkiver av generell karakter
Utover de kategorier vi så langt har vært innom, støter man på arkiver etter næringsliv, organisasjoner, foreninger og lag m.m. som "finnes overalt" og som tilsynelatende ikke representerer noe særpreg. Arkivene her er alle av betydning, men de fleste av dem har ikke særlig betydning utover det lille lokalmiljøet de er skapt i. Her gjelder det å se på balansen knyttet til den geografiske og tidsmessige representativiteten i det materialet som allerede er tatt vare på og bidra til at et representativt utvalg av organisasjons- og næringsarkiver "av generell karakter" blir sikret i depot gjennom løpende samarbeid med andre aktører i fylket som arbeider med privatarkiver[20]. Representativitet i forhold til tid består i å få en noenlunde balansert representasjon mellom ulike tidsperioder. Man må finne en hensiktsmessig tidsinndeling, og gjerne også sikre høy- og lavkonjunkturer.

Når man ser på utviklingen av organisasjonssamfunnet, framveksten av organisasjoner over tid – er det to forhold som spiller inn; å sikre en generell kronologisk spredning, samt se på viktige, historiske perioder: Den liberale perioden ca. 1850 – 1880, klassesamfunnet ca. 1880-1980, det internasjonale samfunn fra omkring 1980 og utover.

Foruten å sikre at man får et representativt utvalg av de ulike organisasjonskategoriene, er det også andre dimensjoner som må sees på. Når man skal gjøre valg med hensyn til bevaring av organisasjonsarkiver, så blir kriterier for innsamling dels litt sammenfallende, dels en del annerledes enn hva tilfellet er for næringslivet. Sammenfallende fordi et er innlysende at organisasjonsarkiver knyttet til de dominerende næringene i ett område blir bevart. For eksempel vil arbeidstakerorganisasjoner knyttet til treforedlingsindustrien i nordfylket være viktig å få samlet inn. Her er det sentrale å sørge for at man får dokumentert så vel arbeidsgiver- som arbeidstakersiden i en sektor eller bransje.

Men hvilke andre kriterier blir viktige? Organisasjonenes medlemsgrunnlag må studeres. Det finnes faglige og tverrfaglige foreninger. I en faglig forening har medlemmene gjerne lik utdannelse eller de arbeider innenfor et bestemt fag, for eksempel en bakermesterforening. En tverrfaglig organisasjon derimot har gjerne et medlemskap betinget av en sosial plassering eller et tilhør til en større økonomisk sektor, for eksempel en håndverkerforening, handelsstandsforening og lignende. Det ble nevnt over at man har organisasjoner fra arbeidstaker- og arbeidsgiversiden. Det eksisterer organisasjoner som tilhører samme fag, men som representerer henholdsvis små og store utøvere. Eksempler på dette er Norges Bondelag og Norsk bonde- og småbrukarlag. Sosiale skiller som kommer til uttrykk gjennom deltakelse i organisasjonslivet, blir en dimensjon man må ta med i innsamlingsstrategien.

Å sørge for at man får en god, geografisk spredning på det innsamlede materialet, blir viktig. Det er svært mange losjearkiver i Vestfoldarkivets arkivsamling, men hvordan er den geografiske representativiteten? Organisasjonene er, med få unntak, en del av et organisasjonssystem. Man har gjerne et lokallag, et regionalt nivå, samt en sentral/nasjonal organisasjon. For svært mange organisasjoner gjelder at et lokalt eller regionalt nivå ble stiftet først, mens en nasjonal forening gjerne kom etter noen år. For Vestfoldarkivets del, som en regional arkivinstitusjon, er det å sikre en organisasjons regionale nivå et primært mål, mens man bør sikre et representativt utvalg av lokale organisasjoner med utgangspunkt i bl.a. nevnte kriterier over.

---

[19] Bondevennforeninger, grunnlovsforeninger, samtalelag, arbeiderforeninger m.v.
[20] Har egen institusjon ikke kapasitet til å ta vare på arkiver som faller utenfor egen bevaringsplan, bør man samarbeide med andre depotinstitusjoner (historielag, lokalhistoriske sentre etc.) om at disse eventuelt kan ta ansvaret for materialet, forutsatt tilfredsstillende oppbevaringsforhold.

Man kan saktens spørre seg om det er nødvendig med en geografisk representativitet i et forholdsvis lite fylke som Vestfold. At man sikrer representativiteten for eksempel kommunevis? Vestfold er et fylke som i stor grad kan to-deles: et indre Vestfold og et kyst-Vestfold. Den geografiske representativiteten kan imidlertid også gjelde kulturgeografisk.[21] Med det som utgangspunkt kan man mer hensiktsmessig dele inn fylket i litt andre enheter; kystbyer, stasjonsbyer som Sem og Stokke, større tettsteder som Revetal og Svarstad, jordbruk- og skogbruksområder etc.. Jørgen Fink betoner at det ikke er mulig å ta hensyn til alle tenkelige oppdelinger innen den geografiske dimensjonen: "..repræsentativitet er et i princippet uudtømmeligt hensyn, og at den fortsatte indsamlings- og forskningsproces vil kunne afdække nye behov i denne henseende".[22] Dette tilsier at en bevaringsplan må til enhver tid kunne justeres ut ifra nye behov.

Det ble nevnt innledningsvis at den funksjonsbaserte metoden går ut på å gjøre en kvalitetsvurdering av arkivskapers aktiviteter ute i samfunnet. Når vi kommer til det generelle nivået som medfører de store arkivmengdene, kan det i enkelte tilfeller være nødvendig å anvende en innholdsbasert bevaringsvurdering. Noen arkiver/arkivskapere *kan* naturligvis ha stor verdi utover eget lokalsamfunn, for eksempel kan det være arkiver som er spesielt gamle (eldst i fylket – kanskje i landet?), inneholder noen unike serier, er helt komplette m.v. Her vil det være nødvendig å studere materialets innhold for å vurdere bevaringsverdien.

5. OPPSUMMERING BEVARINGSPLANEN

Den overordnede bevaringsplanen skal sikre oss en helhetlig og systematisk dokumentasjon av samfunnsutviklingen i Vestfold. *Planen sier noe om hvordan vi på en mest hensiktsmessig måte ønsker å prioritere innsamlingen av den historiske dokumentasjonen gjennom*

A. Å identifisere samfunnssektorer (nærings- og organisasjonsliv) av betydning for å kunne utarbeide bevaringsstrategier i forhold til disse

B. Å sikre at sektorer med høy grad av informasjonsverdi blir tatt vare på i det enkelte geografiske området, samt legge opp en strategi for å bevare enestående, lokale arkivskapere

C. Bidra til at et representativt utvalg av organisasjons- og næringsarkiver "av generelle karakter" blir sikret i depot gjennom løpende samarbeid med andre aktører i fylket som arbeider med privatarkiver

6. VÅRE ERFARINGER SÅ LANGT

Å sikre den immaterielle kulturarven i Vestfold er vår institusjons primære oppgave. Lokal- og regionalhistorie er et stort interessefelt, og det er blant annet Vestfoldarkivets ansvar å legge til rette for at historieinteresserte får tilgang til enda mer lokalt- og regionalt kildemateriale i fremtiden gjennom systematiske innsamlinger basert på en brukervennlig bevaringsplan. En del av vår innsamlingspraksis vil imidlertid alltid være av tilfeldig karakter. Det er vår oppgave å handle raskt når det er nødvendig; virksomheter skifter eiere eller legges ned. Da gjelder det å kjenne sin besøkelsestid.

Hva med den nasjonale planen?

Det bevaringsplanen skal gjøre, er å synliggjøre sektorer i regionen som bør dokumenteres. Disse sektorene skal igjen ses i sammenheng med en nasjonal bevaringsplan for privatarkiver. Den gang Vestfoldarkivet utarbeidet bevaringsplanen, på midten av 2000-tallet, var utarbeidelse av bevaringsplaner «i vinden», og det ble sagt at definering av bevaringspolitikk, avtaler og arbeidsdeling mellom

---

[21] Jørgen Fink: *Indsamling, bevaring og kassation af erhvervsarkiver*. Teori og praksis. Erhvervshistorisk årbog 2000, Erhvervsarkivet i Århus.

[22] S.st. s. 127

depotinstitusjoner ble viktig i forhold til å kunne dokumentere samfunnsutviklingen systematisk. Men målet om å se sammenhengen mellom nivåene nasjonalt, regionalt og lokalt når det gjelder bevaring av privatarkiver, smuldret fort bort. Det at det nå satses på en nasjonal bevaringsplan gjennom Samdok-prosjektet, skaper nye forventninger. En nasjonal bevaringsplan skal gi et godt overblikk over hvilke næringssektorer som skal dokumenteres for fremtiden. Men hva er nasjonalt og hva er regionalt/lokalt? Hvilke arkiver skal tas hånd om og oppbevares av de større nasjonale bevaringsinstitusjonene, og hvilke skal overlates til regionale depoter? Spørsmål som dette aktualiserer en tettere faglig dialog med Riksarkivaren. En annen side er mengdeproblematikken. Næringslivsarkivene er gjerne store i omfang. I fremtiden kommer forhåpentligvis gode, økonomiske løsninger knyttet til bevaring av næringslivsarkiver, slik at det ikke blir bare virksomheter som har mulighet for å finansiere bevaring av eget arkiv, som tas vare på. Det siste ville resultere i en uønsket skjevhet i dokumentasjonstilfanget. Samdok-prosjektet arbeider også med problemstillinger spesielt knyttet til bevaring av større bedriftsarkiver.

Ressursplanlegging

Arkiver krever plass. En bevaringsplan skal være retningsgivende for hva man **skal** ta vare på av historisk materiale. Så må man vurdere hvordan man stiller seg til det som faller utenfor disse rammene. For Vestfoldarkivets del, er bevaringsplanen et redskap som skal *styre innsamling av materiale*. Det betyr ikke at vi sier nei til det som måtte tilfalle institusjonen mer eller mindre tilfeldig. Men vi har valgt en strategi som innebærer at vi nøye vurderer hvor store ordningsressurser som settes av til denne typen arkiver. Praksis er at arkivene vurderes ut ifra bevaringsplanens kriterier, og ordnings- og registreringsnivået legges deretter. Arkivene grovordnes, beskrives på et overordnet nivå og publiseres på arkivportalen. På den måten får man kanalisert ressursene der det er mest nødvendig, samtidig som alle arkiver som avleveres til institusjonen, sikres for ettertiden. Denne løsningen fordrer naturligvis at man har magasinplass.

Behov for en bestandsanalyse

Bevaringsplanen styrer innsamlinger, samtidig som den legger føringer på bruk av ordningsressurser på alt materiale som tilfaller Vestfoldarkivet. I løpet av de årene som er gått siden bevaringsplanen ble utarbeidet, har arkivbestanden økt betraktelig. Den gang brukte vi arkivkartleggingen som grunnlag for egen beskrivelse av bestand, nå ser vi nødvendigheten av å foreta en ny bestandsanalyse. Behovet for å få en status på kvaliteten på arkivsamlingen, sett i lys av bevaringsplanen, har meldt seg. Og så langt har vi savnet verktøy for å få ut tilfredsstillende rapporter fra databasen Asta. Samdok-prosjektet utvikler nå en metode for bestandsanalyser som også vår institusjon vil kunne benytte seg av når denne jobben skal gjøres. Vestfoldarkivet planlegger en revisjon av bevaringsplanen i nærmeste fremtid.

Samfunnsanalysen – var den god nok?

Som beskrevet under pkt. 2, ble samfunnsanalysen gjennomført dels ved hjelp av å styrke egen kompetanse på Vestfoldshistorien gjennom tilgjengelig litteratur og dels gjennom diskusjoner med referansegrupper fra hele fylket. For å ta litteraturen først, så gjenspeiler resultatet at store deler av sekundærkildene var av eldre årgang; lite lokalhistorisk litteratur er skrevet de siste 30-40 årene. I tillegg omhandler ofte ikke bygdebøkene (de som er skrevet på 1950-og 1960-tallet) tiden etter 2. verdenskrig. Vi kunne med fordel i enda større grad ha benyttet oss av nyere plandokumenter og utredninger. Å bruke referansegrupper er veldig nyttig, også fordi gruppene består av personer man senere kan samarbeide med i forhold det immaterielle kulturvernet. Det er imidlertid av betydning at gruppenes deltakere speiler en viss bredde når det gjelder kunnskapsområder, og også alder. Vi ser i ettertid at det kunne ha vært en fordel å ha invitert inn deltakere som i enda større grad har kompetanse på «det moderne Vestfold». I arbeidet med å revidere bevaringsplanen vil Vestfoldarkivet ha ekstra fokus på samtiden.

«Alle» bør kjenne til bevaringsplanen – mer å gå på.
En bevaringsplan er et dokument som kan fungere som intern-skolering hva bevaringsarbeidet angår. Planen gir et kulturhistorisk overblikk, og for ansatte i institusjonen (en viss andel av de ansatte er gjerne innflyttere) er den bevisstgjørende og gir nødvendig kunnskap om fylket.

Arbeidet med så vel samfunnsanalysen som kartleggingen medførte utstrakt kontakt med relevante samarbeidspartnere. Det gjelder å skape tillit og felles forståelse for fylkets immaterielle kulturarv. Å lage en bevaringsplan uten å være i dialog med andre som også helt eller delvis arbeider mot det samme mål, blir meningsløst. Vi brukte mye ressurser på det historiske risset, men det under forvissningen om at det gir veldig mye tilbake, både i kraft av å være en fremtidig kunnskapsbank, så vel som det å etablere nyttige kontakter og spre en bevisstgjøring i Vestfoldsamfunnet. Samarbeidspartnere der ute sitter på kunnskap vi aldri kan lese oss til. Allikevel ser vi at vi kunne ha forankret bevaringsplanen enda bedre ute i Vestfoldsamfunnet. Nå når vi har kommet oss inn i eget, nytt bygg med muligheter for å ta imot større grupper besøkende, vil vi kunne etablere et enda sterkere samarbeid med relevante aktører. I den senere tid har vi økt innsatsen en god del opp mot nettverket her i fylket, og har deltatt ute med presentasjoner av egen institusjon og vårt arbeid med bevaring av privatarkiver. Dette må vi fortsette med fremover. Planen må forankres enda bedre hos alle våre samarbeidspartnere utenfor institusjonen; muséene, historielagene, andre arkivinstitusjoner, kommunene etc.

Systematisk innsamling av dokumentasjon – alltid på arbeidsplanen
Etter at bevaringsplanen ble ferdigstilt, har mye privatarkivmateriale kommet «i hus». Noe skyldes planmessighet, noe beror på tilfeldigheter. Det skues alltid til planen når det kommer henvendelser om avleveringer – og vi følger med i hva som skjer rundt oss. Men det er krevende å være oppdatert på nedleggelser, fusjoner og «utflagging» av virksomheters produksjon til lavkostland. Her er vi også avhengig av at kolleger i muséene og andre samarbeidspartnere gir oss beskjed. Vi har hatt innsamlings- og dokumentasjonsprosjekter som er gjort i henhold til planen. Det siste nå er et innsamlings- og ordningsprosjekt knyttet til sparebanker i Vestfold. Videre har vi hatt prosjekter i forbindelse med shipping og mekanisk virksomhet. Allikevel kunne sikkert mer ha vært gjort, men for Vestfoldarkivets del, så har de siste årene med konsolidering, bygging og flytting inn i nytt bygg, til en viss grad bremset aktivitetsnivået.
Det finnes utallige muligheter for innsamlingsstrategier – det er mye å ta tak i. Det vil alltid være mangel på arbeidsressurser, men med en bevaringsplan som er retningsgivende for prioriteringer, gjelder det å ta noen få skritt om gangen. Det optimale bør være å ha (mindre) tiltak på den årlige arbeidsplanen som kan gjøres uten å måtte søke ekstern finansiering.

Ekstern finansiering til innsamlings- og ordningsprosjekter
Med jevne mellomrom bør man sette i gang større prosjekter, gjerne i samarbeid med andre. En bevaringsplan antyder ambisjoner og mål, og gir forhåpentligvis en viss tyngde når man ønsker å søke midler til privatarkivprosjekter. Kampen om pengene er hard. Og med de siste års føringer som tilsier økt satsing på for formidling, betyr det at kampen hardner ytterligere til. Skal man komme noen vei med en helhetlig samfunnsdokumentasjon, så må aktiviteten økes i depotinstitusjoner over hele landet. Dette innebærer midler til utforming av bevaringsplaner, og at man fremover i større grad får økonomisk støtte til rene innsamlings- og ordningsprosjekter.